

A protestáns gályarabok története

1674. március 5-én több, mint hétszáz protestáns lelkészt és tanítót idéztek a Pozsonyban felállított különbíróság elé. A vád ellenük vallásgyalázás, összeesküvésben való részvétel és árulás volt. A vádlók nem voltak hajlandók elismerni a nyilvánvalót, vagyis, hogy az elfítéltek egyetlen bűne a felekezetük volt. A vádlottak egyike sem volt hajlandó bűnösnek vallani magát, így nem sokkal a pozsonyi ítélet után közülük került ki az a 42 lelkész, akiket a kor egyik legszörnyűbb büntetésével sújtottak és gályarabságra ítélték.

A XVII. századi Magyarország már több, mint 100 éve három részre szakadt. Déli területeit a törökök tartották fennhatóságuk alatt, keleten az Erdélyi Fejedelemség próbált a nagyhatalmak közt egyensúlyozni, míg az ország északnyugati részén a Habsburg császár, I. Lipót uralkodott. A magyar és török csapatok között rendszeresen voltak összecsapások. Végül 1664-ben Zrínyi Miklósnak sikerült Szentgotthárdnál jelentős csapást mérnie az oszmán hadakra. A békekötés azonban már a császár feladata volt. I. Lipót azonban rendkívül kedvezőtlen feltételeket fogadott el, így nem véletlen, hogy az esemény „szégyenteljes vasvári békeként” került be a köztudatba.

A magyarok között óriási volt a felháborodás, hiszen magyar katonák vérével szabadítottak fel jelentős területeket, amit aztán a Habsburg császár egy tollvonással visszaszolgáltatót a török szultánnak. A nemesek zúgolódtak, összeesküvéseket szerveztek, már külföldi követekkel is tárgyaltak, hogy eltávolítsák Lipótot a magyar trónról.

A Habsburgok jól bevált módszerükhöz nyúltak, igyekeztek összeugrasztani a magyarokat, s bűnbakokat keresni, akik az ország állapotáért felelőssé tehetőek. Ők voltak a protestánsok.

Megkezdődtek a szervezett protestánsüldözések, templomfoglalások, kivégzések. 3 év alatt 5 rendkívüli törvényszéket is tartottak, melyekre protestáns lelkészeket, tanítókat és nemes urakat idéztek meg vádlottként. 1671-ben Pozsonyban tartották az elsőt, mely után többeket megkínoztak, könyveiket elégették, vagyonukat elkobozták. A második törvényszék 1672-ben ült össze Nagyszombatban. Ennek célja a pozsonyi gyülekezet teljes megsemmisítése volt. A saját maguk által épített templomot és iskolát elkobozták tőlük, a lelkészek pedig csak kivándorlással menthették meg életüket. A harmadik törvényszék az ország minden területéről idéztek be 33 lelkészt. Őket szintén külföldre száműzték. Érdekesség, hogy a veszprémi református és a kőszegi evangélikus lelkészeket saját gyülekezetük vette védelmébe és nem engedték el őket Pozsonyba, így menekülhettek meg az ítélet elől. A ötödik törvényszék után szintén vagyonelkobzás és száműzetés volt az ítélet.

A legsúlyosabb és leghírhedtebb azonban a negyedik véstörvényszék volt, mely 1674-ben ült össze Pozsonyban. A bírák terve az volt, hogy az összes protestáns lelkészt beidézik. Több mint 700 lelkészt és tanítót hívtak, akik közül 336-an jelentek meg, 284 evangélikus és 52 református.

A bíróság célját Széchenyi György győri püspök kiválóan megfogalmazta:

„Magyarországban az evangélikusoknak olyan kötelet fonunk, melyet ha nyakukba ránthatunk, az evangélikus vallás soha többé lábra nem áll, ha pedig ezt nem tesszük, bajt szerzünk magunknak.”

Nyilvánvalóan nem mondhatták ki nyíltan, hogy a probléma a protestáns felekezetekkel van, így a már említett vádpontokat hozták fel ellenük:

- a vallás gyalázása
- részvétel a rebellióban, vagyis összeesküvésben
- és cimborálás a törökkel.

A vádlottak számára azonban egyértelmű volt a helyzet, egyikük így emlékezett vissza a történetekre:

"Nem a rebellió volt a mi bűnünk, hanem a religió."

Az eljárás során senkit nem vádoltak egyenként, személyesen, hanem az egész csoportra mondtak ítéletet. A vádat névtelen feljelentésekkel és levelekkel támasztották alá. A prédikátorok közül többen is említették, hogy a császár elleni összeesküvést Lippay György prímás kezdeményezte, aki pedig katolikus. És való igaz, Lippay már a francia király követével tárgyalt, amikor lelepleződött. Mivel azonban ezt kínos lett volna a bíróságon feszegetni, inkább megtiltották, hogy a vádlottak beszédéből bármit is jegyzőkönyvbe vegyenek.

Az eljárás során igyekeztek ráijeszteni a lelkészekre és felkínáltak számukra három iratot, melyek közül bármelyik aláírása esetén szabadon távozhattak volna. Az elsőben a vádlott kötelezi magát az ország elhagyására. A másodikban kötelezi magát hivatala letételére, a harmadikban kötelezi magát a katolikus vallás felvételére. A megfélemlítés korábban a legtöbb esetben működött, itt azonban egyetlen prédikátor sem volt hajlandó aláírni egyik nyilatkozatot sem. Így tehát a háromszáz vádlottat halálra ítélték. Mivel ilyen vérengzést mégsem hajthattak végre, később az ítéletet fogságra változtatták, a lelkészeket pedig kis csoportokban bilincsbe verve különböző várakba hurcolták el. Itt kényszermunkára ítélték őket és a legkülönbözőbb kínzásoknak, megaláztatásoknak vetették alá mindannyiukat. Többen már ebben az időszakban életüket veszítették. Végül összeszedték azokat, akiket a fogság sem tört meg. Így indítottak el 42 főt Nápolyba, hogy ott gályarabként eladják őket. A Nápolyba hurcolást Kollonich Lipót, későbbi esztergomi érsek szervezte meg.

Kollonich híres jelszava volt: *"Magyarországot rabbá, azután koldussá, s végül katolikussá teszem."*

A prédikátorokat gyalog hajtották végig a hosszú úton, ahol sokszor mezítláb kellett átkelniük sziklás hegységeken, véres lábnyomot hagyva maguk után. Többen nem bírták a gyaloglást és az út szélén maradtak temetetlenül. Végül 32-en érkeztek meg Nápolyba. Itt evezőpadokhoz láncolták és korbáccsal verték őket, ha jajgattak, szájukat felpeckelték. Térítő jezsuitákat rendeltek melléjük, akik naphosszat próbálták győzködni őket bűnösségükről.

Sorsuk azonban nagy visszhangot keltett Európa protestáns országaiban. Gyűjtés indult kiszabadításuk érdekében, majd végül Hollandia kifizette értük a váltságdíjat. 1676 február 11-én Michael de Ruyter, holland tengernagy érkezett hajójával a megmentésükre. Amikor a holland hajóra léptek, a tengernagy e szavakkal fogadta őket: *„Sok győzelmet vívtam életemnek minden rendiben ellenségeim felett, de az én legfényesebb diadalom, mellyel Krisztusnak ártatlan szolgálóit az elviselhetetlen terhek alól kiszabadítottam”.*

I. Lipót végül engedett a nyomásnak és kijelentette, hogy a prédikátorokat szabadon engedhetik, de hazájukba nem térhetnek vissza. Egy év sem telt el, s már mindannyian itthon voltak. Visszatértek gyülekezeteikhez és titokban folytatták munkájukat.

Hollandiában de Ruyter admirális születésének háromszázadik évfordulóján látványos ünnepséget szerveztek. A Magyarországi Református Egyház ezüstből készített koszorút küldött az admirális sírjára. Születésének négyszázadik évfordulóján pedig egy magyar citerazenekar adta elő az énekeket, amelyeket 1676 februárjában, a gályáról a holland hajóra menet a 26 kiszabadított magyar prédikátor énekelt.

A hollandok olyannyira számon tartják az admirális hősiességét, hogy a közelmúltban 11500 euróért -csaknem 3 millió forintért- kelt el Hollandiában de Ruyter admirális saját kezű levele, amely a magyar gályarab lelkészek kiszabadításáról szól.

Magyarországon a gályarabokra emlékezve Debrecenben, a Nagytemplom mögötti téren, 1895-ben emlékművet emeltek. 1991-ben II. János Pál pápa a kiengesztelés jeleként megkoszorúzta az emlékművet.

A gályarabok története azért is jelentős, mert a vallás ügyében féktelenkedő terror ezzel Magyarországon megállt. A központi hatalom által támogatott erőszakos ellenreformáció utolsó akciója a prédikátorok és tanítók gályára adása volt. Nemcsak a politikai pereknek szakadt végük, de a templomfoglalások is megszűntek. Az üldözők erőszakosságát legyőzte az üldözöttek elszántsága. Így lett az 1674-es per a történelemben jelentős és a protestánsok számára sorsfordító.